

ΜΕΤΑΛΛΩΝ ΤΟΠΟΙ

ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ

ΑΣΓΑΤΑ-ΣΙΦΝΟΣ-ΣΕΡΙΦΟΣ-ΚΥΘΝΟΣ

Αξιοποίηση, προστασία, ανάδειξη και προβολή
της αρχαίας μεταλλευτικής και
μεταλλουργικής κληρονομιάς

Τουριστική ανάπτυξη
των αρχαιομεταλλουργικών περιοχών

Εμπλουτισμός του τουριστικού προϊόντος

ΚΥΘΝΟΣ

**Μεταλλευτική,
μεταλλουργική
κληρονομιά και
διαδρομές μετάλλων**

Εφεστιά
Αρχαιοτήτων
Κυκλάδων

Πανεπιστήμιο Κύπρου
Ερευνητικό Μουσείο Αρχαιοτήτων

<https://metalplaces.eu>

Το έργο «Μετάλλων τόποι. Σταυροδρόμια πολιτισμού στην ανατολική Μεσόγειο» το οποίο εντάσσεται στο ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Interreg V-A Ελλάδα- Κύπρος αξιοποιεί, στο πλαίσιο διασυννοριακής προσέγγισης και κοινής εφαρμογής «καλών πρακτικών», το πολιτιστικό παρελθόν της μεταλλευτικής δραστηριότητας περιοχών των δύο χωρών όπου η μεταλλουργία και η μεταλλοτεχνία αναπτύχθηκαν συστηματικά από την 3η χιλιετία π. Χ. Συγκεκριμένα, το έργο σκοπεύει στην προβολή των μεταλλευτικών θέσεων και μεταλλουργικών δραστηριοτήτων στα νησιά των δυτικών Κυκλάδων Σίφνος, Σέριφος, Κύθνος και στην περιοχή της Ασγάτας στην Κύπρο με δράσεις που απευθύνονται τόσο στον περιηγητή, όσο και στον απομακρυσμένο επισκέπτη του διαδικτύου.

Στην υλοποίηση του έργου συμπεριλαμβάνεται η ένταξη αρχαίων και νεότερων θέσεων εξόρυξης και κατεργασίας μετάλλων σε ένα ευρύ δίκτυο περιπατικών διαδρομών (εκτός οργανωμένων αρχαιολογικών χώρων), προβλέποντας, παράλληλα, τον εμπλουτισμό και την αναβάθμιση τόσο των υποδομών σήμανσής τους, όσο και της πληροφόρησης του επισκέπτη.

Με τις ήπιες αυτές δράσεις, διαμορφώνεται ένα μοντέλο σύμμετρης και αειφόρου ανάπτυξης, μέσω της ενίσχυσης εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε περιοχές ιδιαίτερου πολιτιστικού και περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος.

Κλιμακωτό μονοπάτι στην ανατολική Κύθνο

Κύθνος

Μεταλλευτική και μεταλλουργική κληρονομιά

Η Κύθνος ανήκει γεωλογικά στην αττικοκυκλαδική κρυσταλλοσιστιώδη μάζα μαζί με την Κέα, τη Σέριφο και τη Σίφνο, και γεωλογικώς δομείται από μεταμορφωμένους κυρίως σχηματισμούς, φιλοξενούντες και μεταλλεύματα σιδήρου και χαλκού. Πρόκειται για νησί κατεξοχήν μεταλλοφόρο του οποίου η φυσιογνωμία από την προϊστορική εποχή μέχρι τα νεότερα χρόνια είναι συνυφασμένη με την εκμετάλλευση των μεταλλευμάτων. Η διαχρονική αυτή δραστηριότητα έχει σημαδέψει το τοπίο της. Στην ύπαιθρο του νησιού συναντώνται μεταλλευτικές στοές και εγκαταλειμμένες εγκαταστάσεις των μεταλλίων όπως, μεταξύ άλλων, κτήρια, εργατικές κατοικίες και σκάλες φόρτωσης.

Στη βορειοανατολική ακτογραμμή του νησιού, σε μια δυσπρόσιτη περιοχή με το χαρακτηριστικό τοπωνύμιο Σκουριές, οι ορατοί, τεράστιοι σωροί σκωριών χαλκού μαρτυρούν την εκτεταμένη και εντατική εκκαμίνευση που λάμβανε χώρα κατά την 3η χιλιετία π. Χ. Η θέση ερευνήθηκε από τους Ό. Φιλανιώτου και S. MacGillivray και με ραδιοχρονολόγηση άνθρακα-14, η χρήση της προσδιορίστηκε στην Πρωτοκυκλαδική II περίοδο (2.800–2.300 π. Χ.). Σύμφωνα με τις αναλύσεις ισότοπων μολύβδου που έγιναν από τους N.H. Gale και Z.A. Stos-Gale, οι πηγές εξόρυξης του χαλκού που παραγόταν στις Σκουριές ήταν εντόπιες. Νοτιότερα, κοντά στον Άγιο Ιωάννη τον Θεολόγο, καθώς και νοτιοανατολικά σε λόφο με την ονομασία Στεφάνι του Γερώνυμου, έχουν εντοπισθεί κατάλοιπα οικισμών, τα οποία πιθανώς να σχετίζονται με τη θέση των Σκουριών και τη δραστηριότητα παραγωγής χαλκού. Αξιοσημείωτα είναι επίσης τα αποτελέσματα επιφανειακών ερευνών και μεταλλουργικών-γεωχημικών αναλύσεων της περιόδου 2000–2010 που διεξήχθησαν σε ολόκληρο το νησί από τους Γ. Μπασιάκο και Ό. Φιλανιώτου. Στη βορειοδυτική Κύθνο εντοπίστηκαν προϊστορικές θέσεις εκκαμίνευσης χαλκού στην Πούντα, στον Σιδερή, στα Άσπρα Σπίτια και στον Παλιόπυργο, ενώ στη θέση Άσπρα Κελιά, διερευνήθηκε προϊστορικό μεταλλείο επιφανειακής εξόρυξης χαλκού. Παράλληλα, στη νοτιοανατολική ακτή, στην περιοχή της Νάουσας και στις Λεύκες εντοπίστηκαν δύο μικρές προϊστορικές εγκαταστάσεις που συνδέονται με την εκκαμίνευση χαλκού. Η πρώτη από τις παραπάνω εγκαταστάσεις βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το Ζογκάκι, όπου έως το 1940, λειτούργουσαν μεταλλεία σιδήρου με αποτέλεσμα η σύγχρονη μεταλλευτική δραστηριότητα να εξαλείψει πολλά ίχνη της προϊστορικής χρήσης.

Τα τελευταία χρόνια, οι έρευνες πεδίου συνεχίστηκαν αποδίδοντας νέα στοιχεία για την προϊστορική μεταλλουργία στις θέσεις του Αγίου Ιωάννη Θεολόγου και Αγίου Ιωάννη Ελεήμονα στην ανατολική ακτή του νησιού.

Όσον αφορά την κλασική και ρωμαϊκή εποχή, υπάρχουν αναφορές για μεταλλευτική δραστηριότητα στη θέση Μηλιές κοντά στη Δρυοπίδα, καθώς και στο σπήλαιο Καταφύκι. Παράλληλα, άξιος αναφοράς είναι και ο μεγάλος αριθμός σκωριών σιδήρου που υπάρχουν επιφανειακά στην αρχαία πόλη της Κύθνου (Βρυόκαστρο), στην παραλία της Κολώνας και γύρω από το εκκλησάκι του Αγίου Λουκά.

Η σύγχρονη μεταλλευτική δραστηριότητα ξεκίνησε το 1873 και διήρκησε έως το 1940. Οι άλλοτε εντυπωσιακές εγκαταστάσεις είναι ακόμα ορατές σε πολλά σημεία του νησιού όπως στον Κακόβολο, στο Ζογκάκι, στις Λεύκες, στη Δρυοπίδα, στις Μηλιές και στην Παναγία Κανάλα.

Στο νέο Αρχαιολογικό Μουσείο Κύθνου που λειτουργεί στη Χώρα, υπάρχει ειδική ενότητα που προβάλλει τη μεταλλευτική και μεταλλουργική κληρονομιά του νησιού. Παράλληλα, στο πλαίσιο του έργου «Μετάλλων τόποι» εγκαταστάθηκε στον χώρο ενημερωτικός σταθμός με περαιτέρω εποπτικό και οπτικοακουστικό υλικό.

Διαδρομές μετάλλων

Η πρώτη διαδρομή Δρυοπίδα-Λεύκες βρίσκεται στα νοτιοανατολικά του νησιού και ξεκινάει από το επισκέψιμο σπήλαιο Καταφύκι -ή σπήλαιο Γεωργίου Μαρτίνου- στη Δρυοπίδα εντός του οποίου οι μεταλλευτικές στοές εξόρυξης σιδήρου λειτουργούσαν έως το 1939. Το σπήλαιο χρησιμοποιούνταν από τους κατοίκους του νησιού ως προσωρινό καταφύγιο κατά τις Φράγκικες και Οθωμανικές επιδρομές. Παρότι μόνο ένα μικρό τμήμα του σπηλαίου είναι προσβάσιμο, αυτό είναι ικανό να γοητεύσει τον επισκέπτη. Έπειτα, η διαδρομή ακολουθεί τον αμαξιτό δρόμο έως το ξωκκλήσι του Ταξιάρχη, όπου έχουν εντοπιστεί κατάλοιπα αρχαίου πύργου και κατόπιν, συνεχίζει σε χωμάτινο μονοπάτι προς τα κτήρια διοίκησης της εταιρείας Σερπιέρι, η οποία από τον 19ο αιώνα είχε την εκμετάλλευση της εξόρυξης σιδήρου. Οι ερειπωμένες σήμερα εγκαταστάσεις που οι ντόπιοι τους έδωσαν το όνομα «Σπιτάρες» δεσπόζουν ακόμα στους γυμνούς λόφους πάνω από τον κόλπο στις Λεύκες, όπου και καταλήγει το μονοπάτι. Εκεί, είναι ορατές προϊστορική θέση εκκαμίνευσης χαλκού και νεότερη σκάλα εκφόρτωσης σιδήρου.

Το σπήλαιο Καταφύκι

Η διαδρομή από τη Δρυοπίδα στις Λεύκες δεν παρουσιάζει δυσκολία και με περιπατητικό ρυθμό βάδισης διαρκεί περίπου 55 λεπτά.

Οι «Σπιτάρες»

Η δεύτερη περιηγητική πρόταση στη βορειοδυτική Κύθνο όπου δεν υφίσταται βατό μονοπάτι ξεκινά από τον Προφήτη Ηλία και περνώντας από τα Άσπρα Κελιά, τα Άσπρα Σπίτια και την Κολώνα καταλήγει στον Άγιο Λουκά. Στις παραπάνω θέσεις, καθώς και στην πορεία της διαδρομής, έχουν εντοπισθεί προϊστορικές εγκαταστάσεις εκκαμίνευσης χαλκού, αρχαίοι πύργοι, οικισμοί και βυζαντινά ξωκκλήσια. Ο ενδιαφερόμενος επισκέπτης θα πρέπει να έρθει σε συνεννόηση με το Αρχαιολογικό Μουσείο Κύθνου για να τις προσεγγίσει. Η παραλία της Κολώνας ωστόσο -η πιο διάσημη και ξεχωριστή παραλία του νησιού όπου έχουν βρεθεί υπολείμματα από σκωρίες σιδήρου- είναι εύκολα προσβάσιμη.

Οι στοές και τα φρεάτια που είναι ορατά γύρω από τις προτεινόμενες διαδρομές θα πρέπει να αντιμετωπιστούν από τους πεζοπόρους με μεγάλη προσοχή λόγω της επικινδυνότητάς τους και να μην εισέρχονται σε αυτά διότι υπάρχει κίνδυνος κατάρρευσής τους και πρόκλησης ατυχημάτων. Επίσης, συστήνεται, οι περιηγητές να μη μετακινούν σκωρίες ή άλλα αντικείμενα καθώς απαγορεύονται η αφαίρεση και η μεταφορά τους.

Η παραλία της Κολώνας

Ν. ΚΥΘΝΟΣ

2 km